

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра Управління персоналом і економіка праці
(найменування кафедри)

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
д.е.н., професор Никифорова В.Г. _____
(підпис)
“ ____ ” _____ 201 ____ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 051 «Економіка»
(шифр та найменування спеціальності)
за магістерською програмою професійного спрямування
Управління персоналом
(назва магістерської програми)

на тему: **«Конкурентоспроможність персоналу організації**
та шляхи її підвищення»
(назва теми)

Виконавець:

студентка 6 курсу ЦЗФН, група 17 М

Мотуренко Л.О.

(прізвище, ім'я, по батькові)

_____
/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

Збрицька Т.П.

(прізвище, ім'я, по батькові)

_____
/підпис/

АНОТАЦІЯ

Мотуренко Людмила Олександрівна

(прізвище та ініціали студента)

«Конкурентоспроможність персоналу організації та шляхи її підвищення»,
(назва кваліфікаційної роботи)

кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності
«Економіка» за магістерською програмою **«Управління персоналом»,**

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, 2017 рік

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів.

Об'єкт дослідження – конкурентоспроможність персоналу ІТ-компанії «Ciklum» як характеристика рівня розвитку його трудового потенціалу.

У роботі *розглядаються* теоретичні аспекти визначення конкурентоспроможності персоналу організації.

Проаналізовано: - загальну характеристику діяльності ІТ-компанії;

- якісний склад персоналу в одеському офісі ІТ - компанії «Ciklum»;
- діючу систему конкурентоспроможності персоналу в одеському офісі «Ciklum».

Запропоновано: - впровадити автоматизовану систему попереднього відбору персоналу в компанію;

- заходи щодо підвищення лояльності персоналу ІТ-компанії «Ciklum», як чинник їх конкурентоспроможності..

Ключові слова: персонал, навчання, розвиток, мотивація та підвищення конкурентоспроможності персоналу

ANNOTATION

Moturenko Lyudmila Alexandrovna,

(students surname and initials)

«Competitiveness of the personnel of the organization and ways of its improvement»,
(work title)

thesis for Master degree in specialty «**Economics**» under the program

«Personnel Management»,

Odessa National Economic University

Odessa, 2017

Thesis consists of three chapters.

Object of study the competitiveness of the IT company "Ciklum" as a characteristic of the level of development of its labor potential.

Diploma *thesis deals* with theoretical aspects of determination of the competitiveness of the personnel of the organization.

Analysis: - general characteristics of the IT company;

- qualitative staff of the staff in the Odessa office of IT company "Ciklum";
- the operating system of personnel competitiveness in the Odessa office "Ciklum".

Proposed: - to introduce an automated system of pre-selection of personnel to the company;

- measures to increase the loyalty of IT staff "Ciklum" as a factor in their competitiveness..

Keywords: personnel, training, development, motivation and increase of personnel competitiveness.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
--------------------	----------

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ОРГАНІЗАЦІЇ

1.1 Конкурентні переваги персоналу та види конкурентоспроможності.....	7
1.2 Фактори формування конкурентоспроможності трудового потенціалу персоналу на макро-мікро рівнях.....	16
1.3 Оцінка конкурентоспроможності персоналу з позиції роботодавця та особистості.....	22

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ІТ-КОМПАНІЇ «CİKLUM»

2.1 Характеристика діяльності ІТ-компанії.....	29
2.2 Оцінка якісного складу персоналу в одеському офісі ІТ - компанії «Ciklum».....	38
2.3 Аналіз системи конкурентоспроможності персоналу в одеському офісі «Ciklum».....	46

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПЕРСОНАЛУ В ІТ- КОМПАНІЇ

3.1 Сучасний стан світових ІТ-компаній щодо ефективності їх конкурентоспроможності на рівні Держава-особистість.....	69
3.2 Впровадження автоматизованої системи попереднього відбору персоналу в компанії «Ciklum», як фактор вдосконалення конкурентоспроможності персоналу.....	78
3.3 Підвищення лояльності персоналу «Ciklum», як чинник їх конкурентоздатності.....	85

ВИСНОВКИ.....	96
----------------------	-----------

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	103
-------------------------------	------------

ДОДАТКИ.....	107
---------------------	------------

ВСТУП

Актуальність теми. Ефект будь-яких змін на підприємстві, будь то впровадження нових технологій або прогресивні організаційно-економічні перетворення, може бути досягнутий тільки при відповідному підкріпленні людськими ресурсами. Люди представляють конкурентне багатство підприємства, яке треба розвивати разом з іншими ресурсами, щоб досягти стратегічних цілей. Тільки на перетині трьох складових (конкурентоспроможні технології, конкурентоспроможні методи організації виробництва і праці, конкурентоспроможний персонал) можливо досягнення конкурентоспроможності підприємства в цілому, що, в свою чергу, є запорукою його ефективної роботи.

Розгляд поняття «конкурентоспроможності» щодо окремо взятого працівника не менш актуально. Зміни, що відбуваються в економіці і політиці на різних рівнях управління, *з одного боку*, створюють великі можливості для розвитку особистості, *з іншого боку*, несуть в собі серйозні загрози стійкості існування людини, вносять значний ступінь невизначеності в його життя. В таких умовах ступінь соціальної стійкості окремих працівників, а також соціально-професійних груп, які працюють на реформованому ринку праці (всередині підприємства і за його межами) визначаються рівнем їх конкурентоспроможності.

На жаль, практика ринкових реформ показує, що більшість господарюючих суб'єктів вітчизняної економіки виявилися не готовими до цивілізованих форм і методів конкурентної боротьби.

Щоб українські підприємці змогли зайняти гідне місце у світовій економіці необхідне детальне дослідження даного питання і розробка рекомендацій щодо практичного використання результатів. Цим обумовлена актуальність дослідження проблеми формування конкурентоспроможності персоналу, як однієї з найбільш важливих складових конкурентоспроможності підприємства в цілому.

Проблема розвитку трудового потенціалу, формування й забезпечення його конкурентоспроможності не тільки дуже актуальна, але й дуже складна як у теоретико-прикладному, так і в методичному плані.

Важливе значення має вивчення процесів розвитку трудового потенціалу і його конкурентоспроможності на рівні підприємства, що знайшло відображення в наукових дослідженнях учених ближнього зарубіжжя: Журавльова П.В., Нікітіної І.А., Одегова Ю.Г., Потьомкіна В.К., Рачек С.В., Хучек М. та інших. Різні аспекти проблеми розвитку професійно-кваліфікаційних, мотиваційних і інших характеристик працівників розглядаються в рамках концепції людського капіталу в роботах Беккера Г., Голдина С., Нордхауга О., Савіотті П., Шульца Т., тощо. Вагомий внесок у вивчення питань конкурентоспроможності людських ресурсів у цілому й персоналу окремо взятого підприємства внесли такі вітчизняні вчені як Богиня Д.П., Гришнова Е.А., Петюх В.М., Левченко О.М., Лібанова Э.М., Семикіна М.В., Никифорова В.Г., Цимбал О., Фатхутдінов Р.А та інші. Разом з тим, не дивлячись на розмаїтість підходів до дослідження трудового потенціалу, практично не вивчений взаємозв'язок рівня розвитку складового трудового потенціалу працівників і їхньої конкурентоспроможності. Тому, потреба в теоретичних дослідженнях і практичній розробці проблеми конкурентоспроможності працівників усе ще велика.

Предметом дослідження виступають: теоретико-методологічні та практичні проблеми конкурентоспроможності персоналу організації.

Об'єкт дослідження - конкурентоспроможність персоналу ІТ-компанії «Сіклум» як характеристика рівня розвитку його трудового потенціалу.

Метою дослідження є: вдосконалення системи конкурентоспроможності персоналу ІТ-компанії.

Наукові результати, що одержані автором і виносяться на захист, полягають у розробці нових концептуальних засад та обґрунтуванні прикладних рекомендацій з оцінювання конкурентоспроможності персоналу підприємств і використанні його результатів у менеджменті персоналу.

Методи дослідження: порівняльні, економічного аналізу, групувань, статистичні, анкетування, експертних оцінок (бальної оцінки, ранжирування, порівнянь).

Інформаційною базою дослідження з'явилися нормативно-правові акти, праці вітчизняних і закордонних учених по проблемам розгляду та аналізу конкурентоспроможності персоналу і періодична література, дані про діяльність організації за три роки.

Головними складовими отриманих результатів, є наступні положення:

- ✓ у роботі визначена категорія «конкурентоспроможність персоналу»;
- ✓ проведено аналіз конкурентоспроможності персоналу на прикладі ІТ-компанії «Сіклум»;
- ✓ визначено основні заходи щодо підвищення конкурентоспроможності персоналу ІТ-компанії.

Виконана дипломна робота орієнтована на рішення найважливішої проблеми - підвищення конкурентоспроможності людських ресурсів на мікрорівні, на основі вдосконалення конкурентоспроможності персоналу ІТ-компанії.

ВИСНОВКИ

В першому розділі випускної роботи ми розглянули теоретичні основи конкурентоздатності персоналу. Люди представляють конкурентне багатство підприємства, яке треба розвивати разом з іншими ресурсами, щоб досягти стратегічних цілей. Тільки на перетині трьох складових (конкурентоспроможні технології, конкурентоспроможні методи організації виробництва і праці, конкурентоспроможний персонал) можливо досягнення конкурентоспроможності підприємства в цілому, що, в свою чергу, є запорукою його ефективної роботи.

В другому розділі ми аналізували діяльність ІТ-компанії «Ciklum» та систему конкурентоспроможності їх персоналу.

Розглянули діяльність міжнародної компанії «Ciklum» (Циклум), що займається розробкою програмного забезпечення і аутсорсингом ІТ-послуг, в якій працює понад 3000 осіб. Центри розробки програмного забезпечення та філії компанії знаходяться в Данії, Швеції, Великобританії, Німеччині, Швейцарії та Нідерландах, Ізраїлі, Америці та центрами ІТ-розробки в великих містах України (Київ, Харків, Дніпропетровськ, Львів, Одеса та Вінниця), в Білорусі (Мінськ) і Пакистані (Лахор, Ісламабад). Компанія входить в п'ятірку найбільших ІТ компаній України, була заснована в 2002 данцем Торбенем Майгаардом, штаб-квартира в Києві.

Філія «Ciklum» в Одесі започаткувала свою роботу у жовтні 2010 року. Бізнес-центр, який розташований за адресою, вул. Леха Качинського, 7 у БЦ «Ріальто». Програмісти працюють на трьох поверхах, кожен поверх офісу уособлює одну з 4-х стихій: повітря, вогонь, земля і вода. У 2010 році у бізнес-центрі працювало близько 35 осіб. За шість років колектив збільшився до 630 осіб. Загалом, ІТ - компанія «Ciklum» – компанія, яка активно розвивається, це підтверджено динамікою таких показників як рентабельність активів, коефіцієнти поточної ліквідності; коефіцієнти оборотності активів, обсяг наданих послуг, операційний дохід, вартість

основних фондів та нематеріальних активів. Те, що Фонд Джорджа Сороса інвестував в компанію «Ciklum» у 2015 р. – це хороший знак для всього українського IT-бізнесу. Україна сьогодні є сильним гравцем на IT-ринку і прихід такого інвестора - це хороший сигнал для ринку в цілому.

Для вирішення завдань з управління персоналом в Одеському офісі IT - компанії «Ciklum» створено службу персоналу, яка є самостійним структурним підрозділом та підпорядковується безпосередньо Адміністрації.

Чисельність компанії активно зростала, відповідно до цього збільшилась і кількість співробітників відділів управління персоналом, кадрів та HR-відділу. Як заявили в компанії, найближчим часом значних змін не очікується - штат будуть розширювати в міру необхідності, планів виходу на IPO немає в короткостроковій перспективі, але «Ciklum» постійно шукає нові технології і проекти.

Вікова структура працівників у цілому характеризується перевагою осіб в активному працездатному віці над працівниками передпенсійного й пенсійного віку. З 2014 по 2015 рік, головним завданням компанії було утримати співробітників, незважаючи на кризу в Україні. Щоб не розгубити співробітників, компанія відкрила офіси в Польщі та Іспанії, придивляється до ринку в Румунії. Це робиться для співробітників, які стурбовані безпекою своїх близьких у зв'язку з конфліктами на Сході. Масштабних змін в 2016 році керівництво Одеського офісу «Ciklum» не очікувало.

Данні стану руху персоналу в компанії свідчать про певне збільшення середньооблікової чисельності персоналу. Коефіцієнти з вибуття та плинності кадрів, нижчі ніж коефіцієнти приймання на роботу. Коефіцієнти знаходяться вище межі допустимого рівня 3-5 %. Треба зазначити, що підприємство веде облік причин фактичної плинності кадрів під час вихідної співбесіди з тими, хто звільняється за власним бажанням та іншими причинами плинності. За результатами роботи Одеського офісу «Ciklum» за 2016 рік ці причини можна розподілити таким чином: переїзд в інше місто - 25%; незадоволеність заробітною платою – 23%; незадоволеність професією

– 15%; погані відносини з безпосереднім керівником - 14%; невідповідність займаної посади – 14% та конфліктність у колективі – 9%.

Але, незважаючи на досить високі зарплати, які програмісти отримують в Україні, вони масово покидають країну. За останні 10 років зарплати в ІТ-бізнесу в цілому зросли в кілька разів і зараз наблизилися до межі, яка фактично говорить про те, що українські фахівці, український ІТ-бізнес повинен представляти щось більше, пропонувати більше, ніж просто роботу і програмісти, які можуть робити більше, ніж програмісти в інших країнах. Щодо якості градації рівня заробітної плати: якщо це фахівці, які вже пропрацювали кілька років, то це від \$2 тисяч в місяць (в перерахунку на гривні); фахівці, які працюють від 5 до 10 років, ці люди можуть отримувати від \$3 тис. до \$4 тисяч. *Працівники більшості ІТ-компаній оформлені як приватні підприємці.*

В Одеському офісі «Ciklum» працює 630 розробників, об'єднаних в більш ніж 25 клієнтських команд розробників з США, Данії, Німеччини, Ізраїлю, Норвегії та Нідерландів. Середній розмір команди складає 7-10 осіб, і найбільша команда 40 осіб. Разом з тим, компанія розширюється і постійно набирає нових співробітників.

Відкритий скандинавський стиль менеджменту, горизонтальна організаційна структура компанії і сама бізнес-модель створюють сильну основу для розвитку кожного співробітника. Навчання є стимулюючим фактором для співробітника: як невід'ємний атрибут кар'єрного просування, як складова частина корпоративної культури, як підвищення професійного рейтингу співробітників Компанії.

Організація навчання персоналу перебуває в компетенції начальника служби персоналу компанії. Навчання персоналу проводиться за кількома напрямками в залежності від категорії персоналу: індивідуальне та групове навчання керівників; цільове навчання персоналу підрозділів та підвищення кваліфікації фахівців.

Для підвищення кваліфікації співробітників в компанії «Ciklum» був створений *Центр професійної підготовки*. Його мета - підготувати молодих ІТ-фахівців, а також професійно розвивати існуючих співробітників, підвищувати їх компетенції.

Тренінги та курси в компанії завершуються перевіркою (оцінкою) отриманих знань, а за успішне закінчення вручається диплом. При проведенні оцінки персоналу, в компанії, в першу чергу оцінюється «процесна зрілість» співробітника, тому що кожна людина має унікальний потенціал і здібності до розвитку. *Тому оцінка відбувається в комплексі: продуктивність співробітника за звітний період (оцінює керівник проекту); технічні і «процесні» знання (оцінює куратор, на думку керівників проектів); особистісні якості (оцінює куратор, після чого оцінка верифіцирується ейчаром).* Повну «формулу оцінки» працівника в «Ciklum» можна представити таким чином:

«Продуктивність» + «знання / досвід» + «особистісні якості»

Процес оцінки в «Ciklum» як і в більшості інших ІТ-компаній, формалізований. Отримані навички відзначаються у внутрішній інформаційній системі, для отримання справжнього досвіду в компанії існують спеціальні практикантські програми, що дозволяють працювати в реальних проектах, а це дозволяє розподіляти співробітників по проектам з урахуванням їх найсвіжіших знань, які можна відразу застосувати на практиці.

Щодо *формування кадрового резерву* - є певний відсоток персоналу, які знаходяться в стані зміни проекту, цей період зміни проекту і вважається «кадровим резервом».

Одеський офіс «Ciklum» постійно бере участь в освітніх проектах, конференціях, ІТ-кластері. У цих проектах компанія робить акцент на ознайомлення студентів, з принципами роботи «Ciklum».

Для повного уявлення щодо функціонування системи конкурентоспроможності персоналу в компанії «Ciklum», нами проведено

соціологічне дослідження серед співробітників Одеського офісу. Була розроблена анкета щодо факторів які впливають на комфортні умови роботи та розвитку в Компанії. Соціологічне дослідження було проведено в режимі он-лайн, анонімним анкетуванням, в якому прийняло участь 152 співробітника офісу. За підсумками дослідження нами з'ясовано, що більшості респондентам подобається працювати в колективі; повну характеристику ділових якостей більшості членів колективу можуть дати майже половина респондентів; щодо факторів, які впливають на комфортні умови роботи та розвитку в компанії «Ciklum», то найбільш важливими для комфортної роботи ІТ-спеціалістів є можливості вивчити нове, гарний колектив, цікаві задачі та незалежні проекти

З проведеного аналізу серед персоналу Одеського офісу «Ciklum», нами виявлено позитивне відношення до системи розвитку в компанії, але є ряд недоліків, а саме: біля 40% персоналу не все задовольняє в роботі компанії; незадоволеність рівнем заробітної плати; не стабільність роботи; невдоволеність технічним оснащенням робочого місця; невдоволеність статусом та іміджем компанії; лише 28% працівників відзначають ефективність мотиваційних програм.

У третьому розділі ми проаналізували сучасний стан світових ІТ-компаній щодо ефективності їх конкурентоспроможності на рівні Держава-особистість. Розглянули прогнози розвитку ІТ-компаній до 2025 року.

В рамках нашого дослідження *ми пропонуємо* компанії «Ciklum» впровадити автоматизовану систему попереднього відбору персоналу в компанію, як фактор вдосконалення конкурентоспроможності персоналу. В результаті використання даної методики відбору в компанії, *на наш погляд*, вдасться досить виразно виявити та оцінити фактичний рівень професійної підготовки, соціально-психологічний рівень претендента і відповідність його пропонованої посади. Загалом дана методика дає можливість встановити узагальнену кількісну характеристику кандидата та при цьому буде суттєво скорочений час на відбір персоналу.

В умовах гострої конкуренції ІТ-компаніям важливо не тільки залучати, а й утримувати найкращі кадри. *Нами зроблено пропозиції щодо підвищення лояльності персоналу «Сіклум», як чинник їх конкурентоздатності. Підвищення лояльності в «Сіклум», ми вважаємо, наступними кроками:*

- залучення персоналу в рішення бізнес задач («Фабрика ідей»);
- стимулювання авторів кращих ідей:

✓ *грошова винагорода* виражається у виплаті премії, розмір якої корелює з очікуваним для компанії економічним ефектом від запропонованої ініціативи;

✓ *в нематеріальному заохоченні* може реалізуватися цілий комплекс HR-заходів:

1. *спрямовані на створення змагальної атмосфери;*

2. *забезпечення співробітнику визнання в колективі.*

- Оцінка рівня залученості персоналу *від 0% до 100%* або у вигляді оцінного коефіцієнта **k** в діапазоні *від -1 до 1*;

- Вдосконалення мотивації ІТ-співробітників:

✓ *введення змінної складової в заробітну плату:* (бонус по закінченні проектів або щомісячна премія за якісну і активну роботу: від 5% до 40% фіксованої зарплати);

✓ *вдосконалення соціального пакету:*

- *компенсація* мобільного зв'язку;

- дуже важливі для даної категорії фахівців обіди, що доставляються в офіс;

- службовий ноутбук і оплачуваний компанією домашній Інтернет;

- повністю або часткова компенсація спеціалізованого ІТ-навчання: отримання професійних сертифікатів, проходження курсів підвищення кваліфікації;

- *можливість вибирати графік роботи;*

✓ створення комфортних умов праці для ІТ-персоналу: важливо приділити особливу увагу кліматичних установок в ІТ-офісі; для ІТ-фахівців

звукоізоляція - важлива умова комфорту;

✓ якісні монітори.

- розробити програму горизонтальної ротації (можливість переходу співробітника з проекту в проект в рамках компанії, а також територіально - з філії у філію на 3-4 тижня, щоб відчувати себе на новому місці, в новій обстановці).

Наведені заходи, *на наш погляд*, сприятимуть підвищенню залученості та відповідальності персоналу навіть при виконанні найскладніших завдань; зроблять більш ефективний розвиток бізнесу; підвищиться лояльність персоналу; відбудеться зменшення плинності; буде збільшення продуктивності праці, кар'єрне зростання, задоволеність працею та відбудеться покращення мікроклімату в колективі. І все це вплине на імідж роботодавця, конкурентоспроможність персоналу та загалом на конкурентоспроможність компанії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Автоматизация бизнес-процессов. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://igate.com.ua/news/6158-kak-ukrainskie-it-kompanii-podhodyat-k-obucheniyu-sotrudnikov->
2. Бурсак А. Офшор в хорошому сенсі слова: скільки коштує компанія Ciklum Онлайн-журнал Forbes.ru. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.forbes.ru/tehnologii/internet-i-svyaz/2014-ofshor-v-horoshem-smysle-slova-skolko-stoit-kompaniya- Ciklum>.
3. Вечер Л.С. Поведение управляющего. Практическое пособие. «Новое издание». - Минск, 2014 г. - 157 С.
4. Винокуров М.А., Озерникова Т.Г. Проблемы «внутренней» и «внешней» мотивации к труду/ Современные проблемы экономики региона: Сб. науч. тр. /Науч. ред. д-р экон. наук, проф. М.А.Винокуров. — Иркутск: Изд-во ИГЭА, 2013. — С. 11-19.
5. Вікіпедія. — 2016 — [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
6. Владимирова, Л.П. Прогнозирование и планирование в условиях рынка. — М.: Издательский Дом «Дашков и К», 2014. — 308 с.
7. Гавриш О., Чорновалов Є. В Україні програмісти заробляють більше, ніж у будь-якій іншій країні - голова найбільшої ІТ-компанії України. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://igate.com.ua/news/6158-kak-ukrainskie-it-kompanii-podhodyat-k-obucheniyu-sotrudnikov->
8. Гришук «Нормативно-правове регулювання праці в Україні: реалії та перспективи» Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». - 2012. - №2(6) [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12hmvrtп.pdf>
9. Деловой журнал «Эксперт онлайн». Удаленная работа становится все популярнее. — 2017 — [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://expert.ru/2017/02/24/rabota/>

10. Дмитриенко, Г.А. Мотивация оценки персонала.– К.: МАУП, 2012. – 280 с.
11. Дружинін В. Визначення ознак конкурентоспроможності персоналу. [Електронний ресурс] // <http://conferences.neasmo.org.ua/node/1201>
12. Єрьомін Б.Л., Базаров Т.Ю. "Управление персоналом. Учебник под редакцией" СПб.: Изд-во Питер, 2013. – 109 с.
13. Зайцев М. Г. Методы оптимизации управления для менеджеров: Компьютерно-ориентированный подход: Учеб. Пособие. – М.: Дело, 2012. – 304 с.
14. Збрицька Т.П., Савченко Г.О., Татаревська М.С. Управління розвитком персоналу: навчальний посібник. – Одеса: Атлант., 2013. – 427 с.
15. Кибанов А. Я., Дуракова И.Б. Управление персоналом: отбор и оценка при найме, аттестация: Учебное пособие для студентов вузов. – 2-е изд., перер. и доп. – М.: Издательство «Экзамен», 2011. – 416 с.
16. Ковров А.В. "Лояльность персонала". М.: Изд-во Бератор, 2014. – 94 с.
17. Колот А.М. Зарубіжний досвід матеріального стимулювання персоналу // Україна: аспекти праці, 2014, №1. – С. 16 – 21.
18. Липсиц И.В. Секреты умелого управляющего. - М.: Экономика, 2011, - 185 с.
19. Майбутнє трудових навичок 2020: Інститут майбутнього . – 2015– [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.iftf.org>
20. Мариконь Г.В. Конкурентоспроможність персоналу організації. Електронний ресурс. Режим доступу:
21. Маусов Н. Менеджмент персонала - ключевое звено внутрифирменного развития// трудности теории и практики управления. М.: Дело, 2013 г. - 109 с.
22. Офіційний сайт Комісії з цінних паперів і бірж США. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.sec.gov/Archives/edgar/data/1538375/000104746913006392/a2215364zf-1.htm>

Положення по службу персоналу Ciklum від 1.02.2011 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://igate.com.ua/company/ciklum>

23. Положення по службу персоналу бізнес-центру Ciklum від 1.02.2011 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: odessa@ciklum.com

24. Положення про структуру компанії Ciklum від 1.03.2010 року. Затверджене Генеральним директором компанії. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://igate.com.ua/company/ciklum>

25. Прес-центр компанії ciklum. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://igate.com.ua/company/ciklum-personnel.ru/itmotivation_ukraine

26. Пронина С. В. Организационно-психологические аспекты сохранения конкурентоспособности предприятия в процессе реструктуризации. Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского, 2015, №3(2), с. 575-578.

27. Райгородский Д.Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие. – М.: Омега-Л, 2012. – 447 с.

28. Рейтинг розвитку ІТ в 2016 році/ Новини у сфері ІТ– 2016 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/publications/mis2016.aspx>

29. Семикіна М.В. Конкурентоспроможність працівника та ціна робочої сили на ринку праці // Україна: аспекти праці – 2011. – №6. – С. 3–8.

30. Семикіна М.В. Конкурентоспроможність у сфері праці: концепція, методи оцінювання та регулювання // Управління людськими ресурсами: проблеми, теорії та практики. – Том 2. – К.: КНЕУ, 2015. – С. 297–307.

31. Семикіна М.В. Мотивація конкурентоспроможності праці: теорія і практика регулювання. – Кіровоград, 2013. – 425 с.

32. Семикіна М.В. Проблеми мотивації конкурентоспроможності праці на тлі глобалізації / Мотиваційний механізм формування конкурентоспроможності робочої сили. – К.: Ін-т економіки НАН України, 2012. – С. 61–76.

33. Семикіна М.В. Регулювання конкурентоспроможності у сфері праці / Відп. Ред. В.В. Онікієнко. – Кіровоград, 2014. – 146 с.

34. Старобинский Э.Е. Как управлять персоналом. - М.: Экономика, 2012. – 128 с.
35. Україна стрімко нарощує експорт ІТ-послуг: Український блог. – 2016 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ubr.ua/ukraine-and-world/technology/ukraina-stremitelno-narashivaet-eksport-it-uslug-399408>
36. Усатенко О.В. Оцінка конкурентоспроможності управлінського персоналу промислових підприємств /О.В. Усатенко, О.Г. Грошелева. // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2012. – № 1. – С. 343–347.
37. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса: экономика, маркетинг, менеджмент. – М.: Изд-во “Маркетинг”, 2012. – С. 242, 260.
38. Филипов Д., Сирик Л. Оценка и развитие персонала в IT-компании. [Електронний ресурс] HR-Лига- Режим доступу: <http://igate.com.ua/news/6158-kak-ukrainskie-it-kompanii-podhodyat-k-obucheniyu-sotrudnikov->
39. Цветкова И.И. Анализ концептуальных подходов к понятию конкурентоспособности персонала // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. – Луганськ, 2015. – №13, ч.1. – С.164–169.
40. Чекан, А.А. Управление персоналом. Введение в специальность учебное пособие - М.: Издательство МГОУ, 2012. - 110 с.
41. Чернышов А. С., Крикунов А. С. Социально-психологические основы организованности коллектива. - Воронеж, 2011. – 156 с.
42. Шумська Г.М. Організація підготовки професійного навчання фахівців як фактор підвищення інтелектуального капіталу // Управління людськими ресурсами: проблеми, теорії та практики. Том 2. – К.: КНЕУ, 2015. – С. 379–383.
43. Щур С.О. Конкурентоспроможність персоналу як необхідна умова успіху організації на ринку // Проблеми формування ринкової економіки. – Україна: аспекти праці, 2013, №2 – С. 72–75.